

Tätä sanallistettujen arvojen ja arkikäytäntöjen ristiriitaa Phoenix ja Peltola käsittelevät monisyisesti ja maskuliinisuusia nyansoiden. Kirjan keskiössä ovatkin neuvottelut, merkityksenannot, ristiriidat sekä toiminnan rajoitteet ja mahdollisuudet, joita maskuliinisuudet tuottavat poikien elämään ja identiteettityöhön. Teos valaisee kiinnostavasti helsinkiläisten nuorten elämää ja läpi kirjan tulee selväksi sen olennainen anti: muiden normatiivisten sukupuoli- ja ihmisyyskäsitysten tavoin myös nuoret maskuliinisuudet näyttävät muuttuvan ja nyansoituvan, vaikkakin hitaasti ja ei-lineaarisesti.

Inka Tähkä

Sairaus koskettaa kaikkia – entä hoiva?

Marja-Liisa Honkasalo,
Leila Jylhänkangas & Anna Leppo: *Haavoittuva toimijuus – Sairastaminen ja hoiva hyvinvointivaltion laitamilla*. Tampere: Vastapaino, 2022, 310 s. ISBN 978-951-768-994-6

Sosiologit ovat kuvanneet aikamme yhteiskunnallista ilmapääpiiriä esimerkiksi kiihtyneeksi ja puristavaksi. Alati nopeutuvan kilpailun ja tuotannon ra-

kenteissa levon, avun ja hoivan tarpeet todennäköisesti kasvavat. Vaikka loogisinta olisi tällöin keskittyä tarjoamaan apua sitä tarvitsevalle, on hyvinvointivaltio alkanut ajaa alas hyvinvointipalveluitaan. Tätä ristiriitaa ja sen seurauksia kuvailee ansiokkaasti Marja-Liisa Honkasalon, Leila Jylhänkankaan ja Anna Lepon toimittama teos *Haavoittuva toimijuus – Sairastaminen ja hoiva hyvinvointivaltion laitamilla*.

Hyvinvointivaltion instituutiot ovat kriisissä vähien resurskien ja kasvavien vaatimusten keskellä, mutta politiikassa lääkkeeksi tarjotaan lisää leikkauksia, tehostamista ja julkisomisteisten palvelujen yksityistämistä laadun parantamiseksi. Kirjan toimittajat eivät kuvaa tutkimustehtäväänsä laimeasti, vaan kertovat esittelevänsä "sairastamisen ja ikääntymisen mukanaan tuomaa haavoittuvuutta seitsemän tapaustutkimuksen avulla yhteiskunnallisessa murroskohdassa, jossa uusliberalistisen talous-, sosiaali- ja terveyspolitiikan sekä hyvinvointivaltion arvot ja käytännöt ovat yhä syvemmässä ristiriidassa keskenään" (10). Johdannosta lähtien kirjoittajat perkaavatkin sitä, kuinka huonosti suomalainen hyvinvointivaltio pitää huolta niin sairastavista ihmisistä kuin heidän läheisistään, jotka usein ottavat tai joutuvat ottamaan omaishoi-

tajan roolin julkisten palveluiden vetäytyessä kauemmaksi. Ihmiset siis työnnetään "hyvinvointivaltion laitamille".

Teoksen tapaustutkimuksia mukailevat luvut tarkastelevat elettyjä kokemuksia sairastamisen kontekstissa ja toimijuutta sekä toimintaa sairastamisen vastinparin, hoivan kautta. *Haavoittuva toimijuus* rakentaa pienen toimijuuden käsitteelle, jota on käytetty kuvaamaan esimerkiksi sairastamiseen liittyvää odotamista tai sietämistä. Pieni ja haavoittuva toimijuus on läsnäoloa, jolla on elämää ylläpitävä vaikutus, mutta joka usein näyttyy aktiivisuutta painottavien toimijuusteorioiden valossa passiiviselta. Teos alkaa pureutumalla politiikkaan ja instituutioiden rooliin toimijuuden rajaamisessa. Karoliina Ahonen tarkastelee autonomisen potilaan rakentumista mielenterveyspolitiikkadokumenteissa, Anna Leppo ja Riikka Perälä tutkivat korvaushoitoklinikan arkea huumeidenkäyttäjän näkökulmasta ja Jari Pirhonen vanhan ihmisen toimijuuden toteutumista hoivakodissa. Hoivan sidosten teema alkaa Leila Jylhänkankaan luvulla muistisairaahan ihmisen katoavasta toimijuudesta. Ulla Tikkanen puolestaan tarkastelee muistisairaahan ja tämän omaishoitajan arkea erilaisten pakottavuuksien kautta. Kirsi Hokkila tuo esille vähemmän tutkitun teeman,

lapsiomaishoitajuuden, ongelmia, ja Liina Soinnun viimeinen tapaustutkimusluku käsittelee elettyä ja henkilökohtaista vastuuta omaishoidon sidoksissa.

Haavoittuvan toimijuuden tarkasteluun voisi kytkeä monia ajankohtaisia ilmiöitä, mutta teoksessa painottuu suomalaisen yhteiskunnan keskeinen huolenaihe, eli vanhusten haavoittuvuus. Toki aiheet mukailivat myös kirjoittajakaartin asiantuntemusta, joka on tieteenalojen suhteen laajaa. Sairastamisen tutkimuksessa esiin piirtyy eletty kokemus haavoittuvuudesta ja hoivan tarkastelussa ihmisten väliset suhteet, sidokset ja toiminta. Kirjoittajat ottavat avoimesti kantaa aikamme eetokseen, "jonka keskeiset ainekset ovat kansalaisten omaisuus, yksin pärjäävyys ja valinnanvapaus" (11) esittämällä näkökulmia ihmisten välisestä riippuvuudesta. Teos osallistuu myös keskusteluun kasvavasta hoivaköyhyydestä ja sitä paikkaavista toimista suomalaisessa uusliberaalissa hyvinvointivaltiossa. Kirjoittajat irtisanoutuvat esimerkiksi resilienssin käsitteestä, jota käytetään laajasti haavoittuvuuden hallinnan välineenä. Tilalle tarjotaan hoivan eetos, joka tunnustaa suhteisuuden, keskinäisriippuvuuden ja toisillemme alttiina olemisen. Haavoittuvuus on inhimillisen elämän (ja luonnon) keskeinen

ominaisuus ja ehto, eikä jotain, joka pitäisi siivota syrjään.

Kirjan tavoitteena on tehdä näkyväksi haavoittuvuuden äärellä syntyvää moninaista toimijuutta, ja se onnistuu siinä olemalla lähellä sairastavaa ja tätä hoitavaa ihmistä pitkän aikaa. Etnografinen tutkimusote toimii keskeisten käsitteiden ohella punaisena lankana lukujen välillä. Ulla Tikkasen luku omaishoivan sidoksista ja prosessinomaisuudesta yhdistää etnografiaan myös palvelumuotoilun menetelmiä havainnollistamalla omaishoitoon liittyviä vaiheita visuaalisesti. Materiaaliset ja sosiaaliset sidokset piirtyvät sanallista kuvausta konkreettisemmin näkyville. Tikkanen pohtii myös taiteen keinoja hoivan näkyväksi tekemisessä. Toisaalta Anna Lepon ja Riikka Perälän korvaushoitoa käsittelevän luvun pitkät aineistolainaukset ja tutkimuskohteen tarkka kuvailu vievät lukijan viipymättä poliklinikan "nuhruiseen oleskelutilaan" (83), jossa heikosti resursoitu järjestelmä tarjoaa kävijöilleen "saattohoitoa" (114). Yhtä kuvaava ja räikeä esimerkki valtion vetäytymisestä on lapsihoitajien kokemukset, joita Kirsi Hokkila analysoi luvussaan "Minäkö omaishoitaja? Lapsihoitajuus uutena yhteiskunnallisena ilmiönä". Ilmiön "uutuus" liittyy siihen, että palvelujärjestelmä ei tunnista ja tunnusta alaikäisiä

hoitajia, jotka kantavat vastuun muuttuneen hoivasuhteen perheissä – ei siihen, että alaikäiset hoivaajat olisivat uusi hoitoa toteuttava ryhmä. Hokkila argumentoi ongelman johtuvan osin suomalaisten kansallisesta uskosta sotejärjestelmän kestävyteen ja luottamuksesta siihen, ettei varsinkaan lapsia ole julkisessa järjestelmässä unohdettu. "Tosiasiaassa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden asteittainen purkaminen kuitenkin valuttaa ammattilaisten vastuun myös niiden sairaiden koteihin, joissa vastuunkantajana ei ole toista aikuista" (237).

Teos päättyy Marja-Liisa Honkasalon loppusanoihin, joissa hän kokoaa kirjan teemoja uuden käsiteparin avulla. Hoivan sidosten tarkastelun myötä piirtyy esille "monitaitoisuudeksi" tai "moniosaamiseksi" (291, 298) käännetty bricolage ja erilaisia tietämisen tapoja yhdistävä hybridi hoitohoiva. Bricolage ylittää rationaalisen yksilötoimijuuden, jota valinnanvapauden ja omahoidon ilmapiirissä ihmisiltä penätään, ja kiinnittää huomion keskinäisriippuvuuteen ja vastavuoroisuuteen. Hoitohoivaa tehdään käsillä ja sydämellä "saatavilla olevista aineksista ja niiden kanssa" (299–300). Hoitohoiva ja bricolage tarjoavat tapoja käsitteellistää toimintaa, joka usein näyttää ei-toiminnalta; paikallaan oleminen, hiljaisuus, hoivan ja hoidon vastaanotta-

minen. Käsitteet muistuttavat antropologi Annemarie Molin (johon teoksessa myös viitataan) kuvaamaa hoivan äärelle virittäytyntä askartelua tai puuhailua (*tinkering*), mutta Honkasalon määrittelemä bricolage onnistuu ehkä vieläkin paremmin ottamaan huomioon toiminnan moniaineksisuuden ja vastavuoroisuuden. Hoivassa on usein kyse yksilöllisistä tarpeista, mutta yhteisestä ja jaetusta toiminnasta tarpeisiin vastaamiseksi. Hoiva ei pääse perille ilman sen vastaanottajan suostumusta ja hyväksyntää. Kosketus lohduttaa silloin, kun se on toivottua. Vieraskieliselle käsitteelle soisi löytyvän toimiva suomenkielinen käänös. Mieleen tulee luovuutta ja paneutunutta työtä vaativa suuri tilkkutäkki, "kudelman" (295), jota punotaan yhdessä monista aineksista.

Haavoittuva toimijuus on inspiroivaa luettavaa suomalaista terveydenhuoltoa tutkivalle sosiologille ja kenelle tahansa sairastamisesta ja hyvinvointipalveluista kiinnostuneelle lukijalle. Kirjoittajien tavoin suosittelen teosta lämpimästi myös valtion virkahenkilöille ja poliittisille päättäjille. Teos koskettaa ja muistuttaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perustavanlaatuisesta tavoitteesta: tutkimalla eriarvoisuutta voimme vaikuttaa yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden

toteutumiseen. Suomalainen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä on historiallisesti merkittävän uudistuksen keskellä palveluiden siirryttyä kunnilta uusien hyvinvointialueiden hoidettavaksi, minkä vuoksi on erityisen tärkeää, että palveluiden katveet ja hoivan puutteet tulevat laajasti raportoiduiksi. Hoivan logiikalle on raivattava tilaa talouskielen ja yksilöä vastuuttavan diskurssin hallitessa monia sosiaali- ja terveystieteellisiä keskusteluita. Vaikka teos on vakuuttava puheenvuoro suomalaisen hyvinvointivaltion tilasta, se muistuttaa myös globaalista yhteenkietoutumisesta. Ekologisen kriisin, sotien ja pandemioiden keskellä olemme entistä riippuvaisempia toisistamme (niin ihmisistä kuin muista elollisista) inhimillisen elämän jatkumisen turvaamisessa.

Inka Laisi

Hämärtyykö hoiva?

Paula Vasara & Tiina Sihto:
Hoivan pimeä puoli. Tallinna:
Gaudeamus, 2023, 366 s.
ISBN 978-952-345-218-3

Suomea on viety viimeiset kolmekymmentä vuotta kohti hyvinvointivaltion hoivapalveluiden hallinnollista muutosta. Elämme nyt ajassa, jossa uu-

distukset on ajettu läpi osana maakuntien sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamista. Samalla kysymykset oikeudesta hoivaan, sen määrittelystä ja riittävydestä kuin myös hyvinvointivaltion taloudellisesta toimintakyvystä ovat todellisuutta. Teos *Hoivan pimeä puoli* avaa tämän hetken hyvinvointivaltion hoivaan liittyviä valintoja ja tilanteita, joista tavallisesti ei puhuta. Kirjassa hoivan pimeällä puolella viitataan yleisesti "hoivaan liittyviin rakenteisiin, käytäntöihin, tekoihin ajatuksiin ja tunteisiin, joista on vaikea puhua ja joihin liittyy tabuluontoisuutta tai stigmaa" (10–11).

Teoksen kirjoittajat tulevat eri yliopistoista ja eri tieteenaloilta niin yhteiskuntatieteistä kuin kulttuurintutkimuksesta. Kirjan neljän osion aihepiirit ja aineistot sijoittuvat julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden alueelle.

Hoivan katveja lähisuhteissa osion kaksi ensimmäistä lukua perustuvat aikaisemman tutkimuksen käyttöön. "Väkivalta hoivan pimeänä puolena" käsittelee väkivallan ja hoivan idealistista dikotomista erontekoa. Kuitenkin hoivatyön arjessa sekä kohdataan väkivaltaa että myös joudutaan toimimaan tavalla, jonka voisi tulkita väkivallaksi. Luku avaa väkivaltaa hoivan yhteydessä käsittelevää tutkimuskirjallisuutta linkittä-